

I. YÜZYIL YAHUDİ TOPLUMUNUN BAKİRELİK VE MESİH İNANCI BAĞLAMINDA TARİHSEL İSA ÜZERİNE DİNİ PRAGMATİK BİR YAKLAŞIM

Dücan DEMİRTAŞ*

ÖZ

Hız. İsa'nın tarihsel kişiliği ve mesajının içeriği farklı teoloji ve inanç kaideleri içerisinde yorumcuların ilgi ve çağdaş kaygılarının bir ürünü olarak hatırlana gelmiştir. Bu ilgi bağı, erken dönem Hristiyan kiliseleri arasındaki teolojik aforizmaların bir parçası iken modern dönemlerde teist din adamları için inanca dair argümanların bilimsel bir tevil vasıtası olmuştur. Belki de bunun en net örneği yakın zamanda sıkça karşılaşılan Hız. Meryem'in bakire kalışı ve Hız. İsa'nın babasız doğumu gibi konuların çağdaş Kuran ve İncil yorumlarında makul, bilimsel izahat arayışlarıdır. Halbuki böylesi bir yaklaşım sadece ele alınan kişinin tarihselliğini çağdaş bir kaygıyla bağdaştırmakla kalmaz aynı zamanda Eski Ahit ve Roma kültür-inanç havzası etrafında Hız. İsa'nın kişiliği üzerinde toplanan mitsel karakterini göz ardı etmemize de sebebiyet verir. Öyle görülüyor ki Hız. İsa'nın tarihsel kişiliği ve mesajının içeriği Eski Ahit eskatolojisi, 1. yüzyıl Yahuda topraklarında şiddetlenen isyan hareketleri ve Helen kültürünün popüler Yahudi inançları üzerindeki tesirinden bağımsız anlaşılabilir. Bu çalışma boyunca bakirelik fenomeninin farklı toplumlardaki muadillerini kısaca sıralayarak işlevlerini ortaya koymaya çalıştık. Yine babasız doğum ve bakire anne motifinin 1. yüzyıl Yahudi eskatolojisiyle ne denli iç içe geçtiğini ve kurtarıcı kral Mesih inancının bir parçasına dönüştüğünü göstermeyi hedefledik. Nihayetindeyse Hız. İsa'nın tarihsel karakterinin açık bir maksatlılık güdülerek bu mitsel kimlikle bağdaştığını örnekleriyle sunduktan sonra Kuran'da geçen Hız. Meryem ve Hız. İsa pasajlarına dair dini pragmatik bir yorumda bulunduk.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel İsa, Mesih, Bakirelik, Ana Tanrıça, Yahudi Toplumu.

GİRİŞ

Aynı anda birden fazla dini geleneğin içerisinde yer etmesi sebebiyle Hız. İsa'nın tarihsel yaşantısı ve 1. yüzyıl Yahudi toplumunun durumu ihtilafli bir konu başlığı olagelmıştır. Zira bahsi konu olan kişi ve serüveni, tarihsel gerçeklikten ziyade farklı dinlerin teolojilerinin içerisinde spekülasyon ve inanç ve kültür kaideleriyle belirli bir maksatlılık güdülerek gündemde tutulmuştur. Bu maksatlılık umduğumuzdan çok daha geniş bir literatürü kapsar ve her teolojinin içerisinde kendisine zamanın koşullarına göre meşru bir yer bulur; yani İsa'nın nasıl hatırlandığı her zaman niçin hatırlandığı sorusuyla beraber anılagelmıştır. Bu yüzden Arius'un 4. yüzyılda "Oğul yaratılmış bir varlıktır" (poiema) doktrini ile söz gelimi Hız. İsa'nın bilimsel olarak dünyaya gelmesini Hız. Meryem'in "hermafrodit" doğasıyla ilişkilendiren modern İncil ve Kuran yorumları¹ benzer bir noktada

¹ Zeki Bayraktar, "Potential Autofertility in True Hermaphrodites," *The Journal of Maternal-Fetal and Neonatal Medicine* 31/4 (2018):542-547; Giuseppe Benagiano, Bruno Dallapiccola, "Can modern Biology Interpret the Mystery of the Birth of Christ?," *The Journal of Maternal-Fetal and Neonatal Medicine* 28/2 (2014):240-244; M. Kemal Irmak, "Theoretical Postulation of the Embryological Basis of the Virgin Birth and Role of Embryonic Stem Cells Localized Out of the Embryo," ed. Niranjana Bhattacharya and Phillip G. Stubblefield, *Human Fetal Growth and Development* içerisinde, (Cham:

birleşirler. Bu nokta, ele alınan kişi ve metin kadar onu ele alan kişilerin anlama çabalarının da tarihsel bir fenomen olduğu ve bu fenomenin de yegâne bir unsura, çağdaş bağlamda muhatapların ilgi bağlarına dayandığı gerçeğidir.² Hz. İsa'nın tarihsel kişiliği ve doğası hakkında birbirleriyle içerik ve kapsam ilişkisi olmayan farklı zaman ve mekandaki yorumları bu şekilde tek bir kategoriye, inanç tasnifine dahil edebiliriz. Böylece ilk dönem Hıristiyan mezhepleri arasındaki siyasi çekişme kadar modern çağda dini konu içeriklerini rasyonel izahat ve teville koyulma çabasının da arka planını görmüş oluruz. Her halükârda ele alınan kişi, Hz. İsa, yorumcunun gerçekliğinden ve ihtiyaçlarından bağımsız şekilde nesnel değerlendirilmediği gibi çağdaş konu içeriklerine de kayıtsız değildir. Bu makalede Hz. İsa'nın tarihsel gerçekliğini teolojinin ilgi alanı dışında inceledik; bu sayede 1. yüzyıl Yahuda'sının kültürel coğrafyasını kendi dinamikleri, özellikle tam da bu dönemde şiddetlenen Eski Ahit merkezli Yahudi eskatolojisi ile "mesih kral" beklentisi ve yine Roma dini kültür geleneğinin bir parçası olan "bakire ana tanrıça kültü" nün çağdaş Yahudi toplumu üzerindeki nüfuzu ile ele aldık. Bütün bu çabanın yegâne sebebi, doğumundan ölümüne değin Hz. İsa'nın şahsında toplanan alametlerin kendi tarihselliğindeki değerini ortaya koymak; ama daha da önemlisi dini metinlerde geçen mitsel karakterini modernist yorumların iptidailik ithamından ve köken merkezli dini araştırmaların sığılığında bağımsız ele almaktır.

Makale birbirini tamamlayan üç bölümden oluşmaktadır: Bakirelik ve Mesih inancı, 1.yüzyıl Yahuda topraklarının tarihsel bağlamı ve her ikisinin arasındaki ilişki üzerine dini pragmatik bir maksatlılığı güden yorumumuz. Elbette ilk iki konu başlığı çok geniş bir muhtevaya sahip; bu yüzden bu konu başlıklarını belirgin kılmak için okuyucunun ilgi bağını canlı tutacak örnekleri ön plana çıkarmaya çalıştık. Bakirelik ve mesih inancının fenomenolojik açıklamasından sonra farklı toplumlarda işlevleri benzer görülen inanç muadillerini sıralamaya çalıştık. Bunun ardından inancın kendi çağdaşları için tarihsel değer ve heyecanını ortaya koyabilmek adına 1. yüzyıl Yahudi toplumunun toplumsal, siyasi ve dini bağlamını kısaca göz önünde bulundurduk. Nihayetinde ise okuyucuya, farklı din veya mezheplerin çeşitlenen teolojik çıkarımlarında sürgit değişse de tarihsel İsa'nın karakter, kişilik ve alametleri vasıtasıyla mesajının kendi toplumunun kültürel bağlamından bağımsız ele alınamayacağını ortaya koymak istedik.

1. BAKİRELİK VE MESİH

Kadının üreticiliğinin ön plana çıktığı ana figürü, bereket ve bolluk olgularının insan zihninde yer etmeye başladığı toprak ile ilişkiye girilen yeni bir dönemin ürünüdür; çünkü tarım çalışması, cinsel birleşmeyle özdeşleştirilmiştir.³ Toprağın gök tarafından döllenip nihayetinde içindeki tohumu filizlendirerek ürün vermesi veya daha çok bitkilerin özelinde tabiatın her baharda yeniden canlanması ve ardından ölmesi sırf kadının rahminde görülen bir döngüye dair benzetmeyi insan zihninde makul kılmıştır. Bu benzetme toprak/tabiat ile kadın arasında kurulan ana olma yani doğurganlığı ve üreticiliği ifade etme ilişkisidir.⁴ Tabiat ve verimlik ilişkisi üzerinden kadın, hayatın

Springer, 2016) 223-229; M. Kemal Irmak, "Embryological Basis of the Virgin Birth of Jesus," *Journal of Experimental and Integrative Medicine* 2/4 (2014): 143-146.

² Wilfred Cantwell Smith, "The True Meaning of Scripture: An Empirical Historian's Nonreductionist Interpretation of the Qur'an," *International Journal of Middle East Studies* 11/4 (1980): 502.

³ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına*, çev: Ali Berktaş (İstanbul: Kılbalcı Yayınevi, 2003), 58.

⁴ Maksude Kurt Fidan, "Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e Kadının Mitolojik Öyküsü," *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı IV*, 927-928.

yaratıcısı ve yok edicisi konumuna sahip olmuştur.⁵ Bu yüzden analık biyolojik gerçekliğin yanı sıra toplumsal bir arketipi de ifade eder. Kadın artık sürülmüş/sürülmemiş tarladır,⁶ kadın cinselliği ise tarım vasıtasıyla elde edilen kutsal bir statüye dönüşmüştür.⁷

Kadın rahmi, insanların varlıklarını devam ettirebilmeleri için içerisinde ürünün kök salması sonrasında mahsulün bitmesi gereken toprak ile bir görüldüğü için, toprağın/tabiatın analık figürünü sıkça karşımıza çıkarmaktadır. Toprak/tabiat dışı bir karakterde, çevre tarafından döllen, edilgen bir doğaya sahip olarak görülür. Bu yüzden bereket ve bolluğun insanın somut düşünme biçimini yansıtan her formdaki karşılığı kadının genital bölgeleriyle sembolize edilmiştir.⁸ Gelgit olayı ve tohum ekme zamanı kadınların ay başı haliyle ilişkili görülmüş; yağmur ve hayvanların verimliliği Ay'ın sembollerine dönüşmüştür.⁹ Bu, ana tanrıça, toprak/tabiat ana ve bereket tanrıçalarının toplumun hayatında sıkça yer etmeye başladığı; tohumun filiz vermesi, ürünün olgunlaşması, yağmurun yağması, hayvanların besili olması vb. daha birçok unsurun artık insanın varlığını sürdürebilmesi için hayati olduğu bir dönemin başlangıcıyla ilişkilidir.¹⁰

Doğurganlığının, toplumun varlığını devam ettirebilmesi için sahibi olduğu öneme nispetle kadın, saygınlık ve otorite elde etmiştir.¹¹ Ana tanrıçanın rolü ise sırf üretimin sebep olduğu doğurganlık ve bereket karakteriyle sınırlı kalmayacaktır. Çoğu kez tanrılar panteonundaki karmaşık ilişkilerde bir şehrin koruyucu ilahî rolüne, cezalandırıcı veya mükafatlandırıcı bir karaktere sahip olarak bir tür kozmik analığa bürünecektir. Ay ile sembolize edilen *Bakire Artemis* yaşayan tüm şeylerin koruyucusudur. Hikmet ve sanatın tanrıçası *Athena* ise hem kahramanların hem de kendi ismiyle adlandırılan şehrin gözetleyicisidir.¹² Sümer-Akad mitolojisinde *Inanna* ve *Iştar*, Ugarit'de ise *Anat* savaşçı ana tanrıçalardır.¹³

Kadının sırf cinsel yanıyla ortaya çıkartılan bu kimliği, ona toplum içinde yeni bir statü sağlamıştır. Üzerinde ekin ekilmemiş, mahsul biçilmemiş toprak, daha önce hiçbir cinsel ilişkiye girmemiş bekaretini koruyan kadınla özdeşleştirilir. Bakirelik, toprağın özelinde el değmemiş ve sürülmemişliği açığa çıkarmanın yanı sıra toplum nezdinde daha da fazlasıyla temizlik, saflık ve sadakati ifade edecektir. Kadın bekaretinin hem tarım öncesi hem de tarım ve toprak dışı birçok form ve işlevini bulmak mümkündür. Fakat burada bizim dikkat çekmek istediğimiz husus, tarımın yaygınlaşmasıyla ön plana çıkan ana tanrıça rolünün bakirelik üzerinden elde edeceği dini fonksiyon türüdür.

Bakirelik ilahî bir alamet olarak görülür. Cinsel kimliğini açığa çıkaracak olgunlaşma evresinden sonra evliliğe değin geçen süreçte doğal olarak addedilen bu bekaret durumu hiçbir

⁵ Jean Shinoda Bolen, *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Women's Lives* (HarperCollins e-books), 20.

⁶ Mircea Eliade, *Dinler Tarihi: İbadet ve İnançların Morfolojisi* (Konya: Serhat Kitabevi, 2005), 307.

⁷ Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına*, 58-59.

⁸ Bir Fin atasözü şöyle der: "Bakire kızların tarlaları, bedenleridir." Bkz Eliade, *Dinler Tarihi: inançlar ve ibadetlerin morfolojisi*, 307-9.

⁹ Eliade, *Dinler Tarihi: inançlar ve ibadetlerin morfolojisi*, 188.

¹⁰ Fidan, "Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e Kadının Mitolojik Öyküsü," 927.

¹¹ Mehmet Ali Yolcu, "Babasız Gebelik Mitleri Bağlamında Türk Mitolojisinde Gök-Yer Dikotomisi ve Ana Tanrıça Kültünün İzleri," *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2014): 73.

¹² Bolen, *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Women's Lives*, 16.

¹³ Rosemary Radford Ruether, *Goddess and the Divine Feminine* (London: University of California Press, 2005), 56.

zaman bitirilmiyorsa yani bir kadın evlilik yoluyla veya gayrimeşru bir cinsel ilişkiyle aynı zamanda hayat fonksiyonlarından biri olan cinselliğe karşı tepkisiz kalıyorsa bu ancak ilahi bir alametle izah edilebilir. Çünkü bu bir yönüyle kadının salt kendisiyle tanımlandığı cinsel kimliğin inkarıdır; başka bir yönüyle de kendi arzu ve isteklerine karşı zayıf bir kişiliğe sahip baştan çıkarıcı, ayartıcı kadın karakterinin zıddıdır. Toplumun beklenti ve normlarının ötesinde kadın, sadece kendi kendisine borçlu olduğu bir kişilik elde etmiş, diğer insanlardan bağımsız bir dünya var etmiştir.¹⁴

Bakireliğe yönelik ilahilik sıfatı gayritabii bir unsurla, koşulsuz iffet, namus ve sadakat ile tanımlanmıştır. Bakire bir kadın cinsel ilişkiye girmeyi reddetmekle sadece toplumun kendisine biçtiği kirli bir cinsel kimliği yadsımakla kalmıyor aynı zamanda kendisi için toplumda yeni bir statü yaratıyor demektir. Bu, kutsal bir otonomi ve özgürlük sembolüdür. İlahi nesebin sırf el değmemiş bedeni sebebiyle kendisinden soylanacağı kutsal ana statüsüdür. İlahi olanın meşruiyetini elde edecek her kimse, nesebini bekaretinden yani ilahi saflık, temizlik ve adanmışlığından herkesin emin olduğu bu kutsal ana'ya dayandırmalıdır. Zira, ancak hiç kimsenin el sürmediği bu iffetini adanmış kadın figürünün rahminde tutunacak kimse tanrıların soyundan gelebilir.¹⁵ Bu yüzden kutsal doğum için bakirelik önemli bir gerekliliktir.

Aslında mitolojilerde sıklıkla karşımıza çıkan bakire ana tanrıçalar çoğu hikayenin özne rolünü teşkil etmekten uzaktırlar. Onları anlatı içerisinde etkili yapan en önemli unsur bekaretlerini korudukları halde gerçekleştirdikleri kutsal doğumlardır. Burada özne, doğacak olan kahraman çocuktur. *Danae'nin, Zeus'un gönderdiği bir altın yağmurdan hamile kalması gibi*¹⁶ bakireyi dölleyecek ilahi güç her yerdedir: bir yaprak, yemiş yahut alınan nefes bile rahmi döllemek için yeterli görülür.¹⁷ Sürülmemiş bir toprak ve el değmemiş bir tabiatın evladı yani kirletici olarak görülecek cinsel münasebetten bağımsız olarak dünyaya gelen çocuk, bahşedilmiş bir kurtarıcı ve lider olarak tanımlanır.

Bakire ana tanrıçanın kutsal çocuğu, toplum içinde çok önemli bir rol üstlenir. Bu kutsal çocuk, insanların tattıkları acı ve kederi tıpkı onlar gibi hissederek çile ile büyür. İnsanların kurtuluşu için ölümü, tıpkı onların tecrübe ettiği gibi, eziyetli bir şekilde tecrübe eder ve yeniden dirilerek göğe, göksel babaya, yükselir.¹⁸ Bu kutsal çocuğun ölümü, kadim bir yanlışın, yozlaşmanın bir kefaleti olarak görülür. Yani ölümüyle yaşayan insanların kirinden toplumu arındırmış ve insanlığın yararına ölüm ritüelini paylaşan bir kral sıfatına bürünmüştür.¹⁹ Bu yüzden kurtarıcı beklentisi olan toplumlarda bakire bir kadından bir çocuğun doğması, esenlik ve mutluluğu barındıran yeni bir çağın başlangıcı olarak görülür.²⁰

Dionysos, Osiris ve Aleion'u sürekli olarak göksel babalarına dua ederken görürüz.²¹ Her biri tekrar dirilme süresince insanlardan uzaklaşsa da göğe yakınlaşmak için insanlığın kefaletini

¹⁴ Jennifer Larson, *Greek and Roman Sexualities: A Source Book* (London: Bloomsbury, 2012), 183.

¹⁵ Kürşat Haldun Akalın, "Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması," *İLTED* 45 (2016): 98-99.

¹⁶ Joseph Campbell, *Batı Mitolojisi: Tanrının Maskeleri* (Ankara: İmge Kitabevi, 1995), 112.

¹⁷ Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces* (Princeton: Princeton University Press, 2004), 288-289.

¹⁸ Eliade, *Dinler Tarihi: İnançlar ve ibadetlerin morfolojisi*, 134-135.

¹⁹ Marguerite Rigoglioso, *The Cult of Divine Birth in Ancient Greece* (New York: Palgrave Macmillan, 2009), 50.

²⁰ Yolcu, "Babasız Gebelik Mitleri Bağlamında Türk Mitolojisinde Gök-Yer Dikotomisi ve Ana Tanrıça Kültünün İzleri," 76.

²¹ Eliade, *Dinler Tarihi: İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, 134-135.

ölümleriyle öderler.²² Tıpkı kurban olarak ölüp, yer altı dünyasına inen ve sonrasında yeniden dirilen *İştar*'ın oğlu gibi.²³ *Horus*'un bakire annesi tanrıça *İsis*, çoğu kez küçük oğlunu emziren kederli ana şeklinde tasvir edilir.²⁴ Oğlu için ağlayan benzer kederli tanrıça portrelerini *Kybele* ve *Attis*, *Inanna* ve *Dumizi*, *İştar* ve *Temmuz* arasında görmek mümkündür.²⁵

Fakat daha da ziyadesiyle, insanlığın acısını tadarak onlar gibi ölen bu kutsal çocuk (*mesih*), gök tanrının insanlardan soyutlanan karakteri karşısında somuta duyulan özlemi, tanrının insana yaklaştırılması rolünü oynar.²⁶ Bu, *dei otiosi*'in yerini *dei pluviosi*'ye bırakmasına, yani göğün ötelenen karakteri yerine insanla doğrudan ilgili birçok tanrının veya tanrıçanın ortaya çıkmasına yönelik arzudur. En önemli kişilik ise ana tanrıça ve ölüp yeniden dirilecek olan oğluna aittir.²⁷ Mecusi mitlerinde bu oğul, sevgiden yoksun göksel babanın hükmettiği bozuk düzene nüfuz eder; libidosu olmayandır, aydınlığı ve ilgiyi temsil eder.²⁸ Hristiyan teolojisinde de İsa, Tanrı adına gönderilen sevgili oğul olarak, Tanrı'nın insanlığı terk etmediği düşüncesini telkin eder. Bu yüzden İsa'ya iman, Tanrı'yla yeniden buluşmak anlamına gelir.²⁹

Bakire ana tanrıça, tanrılar panteonu içerisinde sürekli zaaf ve zayıflıkla tanımlanıp, cinsel ve fiziksel istismara uğrayan tanrıçalardan kendisini ayırt eden birçok özelliğe sahiptir. Asla kör olucasına âşık olmaz; duygusal zaaf barındırmaz; istismara uğramaz ve kendi dünyasını oluşturur.³⁰ Cinsel olarak baştan çıkarılıp aşağılanamazlar çünkü güçlü ve dokunulmazlardır.³¹ Güzellik ve aşk tanrıçası *Aphrodit* ile onun Roma'daki muadili *Venüs*, çoğu kez tanrıların cinsel ve fiziksel saldırısına maruz kalır; aynı şekilde *Hera*, *Demeter* ve *Persephone* da benzer kaderleri paylaşırlar.³² Fakat bakire *Artemis*, *Athena* ve *Hestia* böylesi muamelelere maruz kalmazlar.³³

Ana tanrıçanın bekâretinin taklidinin ya da başka bir tanımla yeryüzüne indirilip somutlaştırılan kutsal bakireliğin kurumsallaştığı mekân ise mabetlerdir. Henüz çocuk yaşta mabede adanan kızlar, ömürlerinin sonuna değin tanrı ve tanrıçalarına yönelik sadakatlerinin bir ifadesi olarak her türlü cinsellikten uzak bir yaşantı sürerler. *Naditu*, inançları nedeniyle evlenmemeye yemin edip mabede adanan "ekilmemiş", ailenin en büyük bakire kızına antik Sümer'de verilen addı. Her bir bakire kız, şehirlerin koruyucusu olan erkek tanrılara adanır ve mabetlerin yanı başındaki dehlizlerde yaşarlardı.³⁴ Antik Yunan'da mabede adanan bakire kızlar şehrin koruyucusu ve kente adını veren bakire ana tanrıça *Athene*'e kendilerini sunarlardı. Yine antik Yunan'da evlenmeme ve bakirelik, mabette rahibelik ve tanrılarla nişanlanmak için vazgeçilmez bir gereklilikti.³⁵ Bu

²² Eliade, *Dinler Tarihi: İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, 134-135.

²³ Fidan, "Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e Kadının Mitolojik Öyküsü", 935.

²⁴ Akalın, "Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması", 94.

²⁵ Fidan, "Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e Kadının Mitolojik Öyküsü", 935.

²⁶ Eliade, *Dinler Tarihi: İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, 135.

²⁷ Eliade, *Dinler Tarihi: İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, 127.

²⁸ George Frankl, *Batı Uygarlığı: Ütopya ve Trajedi*, çev: Yusuf Kaplan (İstanbul: Açılım Kitap, 2003), 97.

²⁹ Frankl, *Batı Uygarlığı: Ütopya ve Trajedi*, 96.

³⁰ Bolen, *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Women's Lives*, 16.

³¹ Bolen, *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Women's Lives*, 36.

³² Bolen, *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Women's Lives*, 16-17.

³³ Bolen, *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Women's Lives*, 16.

³⁴ Stephanie Lynn Budin, *The Myth of Sacred Prostitution in Antiquity* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 23; Ruether, *Goddess and the Divine Feminine*, 44.

³⁵ Rigoglioso, *The Cult of Divine Birth in Ancient Greece*, 43.

dönemdeki rahibeler henüz ergenlik çağındaki kızlardan oluşurdu.³⁶ Roma'daki muadilleri ise 6 ila 10 yaşları arasındaki kızlardan seçilir, bakire ana tanrıça *Vesta*'ya adanır ve eğer bekaretlerini bozarlarsa ölümle cezalandırılırlardı.³⁷ Çünkü *Vesta*, iffet ve namusun simgesi olarak münzevi bir tapınak hayatını telkin ederdi.³⁸ Belki de istisna olarak Yahudi geleneğini görebiliriz: Yahudiler yalnızca erkek çocuklarını tanrıya adayabilirlerdi, kadının dini adağı ve yemini ise kısıtlandırılmıştı.³⁹ Daha çok Yunan ve Roma kültürünü yansıtan kadın, mabet ve rahipler arasındaki bu ilişki, Yahudi dini geleneğinde rastlanan bir tecrübe değildi.

2. I.YÜZYIL YAHUDA'SININ TARİHSEL ARKA PLANI

1.Yüzyıl ortalarına doğru Yahuda topraklarına baktığımızda dünyanın sonunun geldiği ve artık Davut krallığının yeniden tesis edileceği düşüncesinin Yahudilerin ekseriyeti tarafından paylaşıldığını görürüz. Her ne kadar siyasi ve ekonomik olarak farklı kesimlere ayrılmış olsalar da bu dönemde tüm Yahudilerin hayalini kurduğu şey, putperest Roma idaresinden kurtulmak ve Tanrı'nın vaat ettiği mukaddes beldeleri yeniden elde etmektir. Ayrıca kırsal kesimde yaşayan köylüler kadar şehirli tacirler, kahinler ve aristokratlar da *Selevkit* ve Roma idaresinin sebep olduğu ekonomik mahrumiyetin altında eziliyor; kutsalları kirletiliyor, dinleri aşağılanıyordu. MÖ. 2. yüzyılda *Selevkit* hakimiyetindeyken Kudüs, helenleştirilmeye çalışılmış; şehirde Grek oyunları oynatılmış ve bazı yarışlarda kasıtlı olarak çıplak atletler bulundurulmuştu. *IV. Antiyok* döneminde Süleyman Mabedi kapatılmış, sünnet olmak, Şabat kurallarına uymak ve Tora okumak yasaklanmış; kutsal mabet Zeus'a adanmış ve Greklerin ibadet törenlerine ayrılmıştı.⁴⁰ Yaklaşık 150 yıl sonra ise Roma himayesindeki *Herod*'un ani ölümüyle ortaya çıkan kargaşa ve isyanları bastırmak için iki lejyon birliği, Suriye valisi *Varus* önderliğinde bazı Yahudi kentlerini yok edip ahalisini köleleştirmiş, Süleyman tapınağında çıkan çatışmada sayısız Yahudiyi öldürmüş ve mabedi ateşe vermişti.⁴¹

Roma yönetiminin koyduğu ağır vergilerin üzerine Yahudi dinini hor gören böylesi politikalar da eklenince Kudüs ve diğer Yahudi kentlerinin kırsal kesimlerinde bağımsızlık yanlısı birçok hareket ortaya çıkmıştı. Bunlar, kurulması an meselesi olan Davut krallığının müdavimleri, *Yehova*'nın dışında *Sezar* da dahil hiç kimseye efendi dememeye ant içmiş *zelot* denen direnişçi gruplardı.⁴² Ticaret yollarını, şehirden kırsala uzanan rotaları tutuyor, Romalı askerlere baskın yapıyor, suikastlar tertipliyor ve taşradaki ahaliyi Roma idaresine karşı direniş için örgütüyorlardı. Özellikle birçok üst düzey Romalı bürokrat ve işbirlikçilikle suçladıkları kahinleri öldüren *sicarii* adındaki suikastçıların namı yaygındı.⁴³ Fakat bu gruplar homojen bir yapıya sahip değildi; herhangi bir birlik ve kurumsallıktan da yoksundular.

³⁶ Rigoglioso, *The Cult of Divine Birth in Ancient Greece*, 46.

³⁷ Ariadne Staples, *From Good Goddess to Vestal Virgins: Sex and Category in Roman Religion* (London: Routledge, 1998), 132.

³⁸ Akalın, "Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması," 96.

³⁹ Miklós Köszeghy, "The Female Body in Israel and Judah before the Exile," *Religion and Female Body in Ancient Judaism and Its Environments* içerisinde, ed. Géza G. Xeravits (Berlin: De Gruyter, 2015), 44.

⁴⁰ Dan and Lavinia Cohn-Sherbok, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, çev: Bilal Baş (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 54.

⁴¹ Helen K. Bond, *The Historical Jesus* (London: T & T Clark, 2012), 60.

⁴² Josephus'un tasviri için bkz. Marc Borg, "The Currency of The Term 'Zealot'," *The Journal of Theological Studies* 22/2 (1971): 504-505.

⁴³ P. W. Barnett, "The Jewish Sign Prophets," ed. James D. G. Dunn ve Scot McKnight, *The Historical Jesus in Recent Research* içerisinde (Indiana: Eisenbrauns, 2005), 449.; Reza Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, çev: Nalan Tümay (İstanbul: Okuyan, 2014), 94-95.

Elbette ki böylesi anonim bir direnişin tek bir dayanağı vardı: Yahudilerin yeniden tesis edecekleri dünyevi saltanat ve özgürlük, sıkı sıkıya dini bir kurtuluş öğretisiyle ilişkiliydi. Bu öğretinin müdavimleri ise birbiriyle çekişmeli birçok Yahudi mezhebiydi. Yahudi dininin şariat ve ritüellerine bağlı kalan Ferisiler ve toplumdaki uzaklaşmış şekilde şehir dışlarında kendi habitatlarını kurarak sıkı ahlaki öğretilerle örgütlenen Esseniler pasif dini direnişi temsil ediyorlardı. Siyasi mağlubiyetin toplumun ahlaki ve dini yozlaşmasından kaynaklandığını düşünen bu iki kesim, Kudüs mabedinin hizmetini ellerinde bulunduran ve Roma yönetimiyle iyi ilişkiler kurmuş Sadukiler'e muhaliftiler. Ferisiler, Tora'ya ve Yahudi dininin ritüellerine sıkı sıkıya bağlı olarak helenleşmeye karşı bir nevi milli bir Yahudi muhafazakarlığını temsil ediyorlardı. Bu yüzyılın Yahuda'sında neredeyse her köyde Ferisilerin halka Tevrat okudukları bir sinagog mevcuttu. Roma'nın ağırlığını daha da fazlasıyla hissettiklerinde kutsal kral Mesih'in devletinin özlemi içerisindeydiler. Esseniler ise dünyanın sonu olan bu karanlık çağda yıkım, mağlubiyet ve hor görülmenin yegane sebebini toplumun ahlaki yozlaşmasına bağlıyor; bu yüzden kendilerini şehirli insanların dünyevileşmiş ve günaha batmış yaşantılarından korumak için dağlarda veya kırsal kesimlerde katı ahlaki kaidelerle örgütlenen münzevi bir yaşam alanı oluşturuyorlardı.

Bu pasif dini direnişlerin yanı sıra Roma idaresinin vergi ağırlığı altında ezilmiş ve daha şiddetli kurtuluş arzusuyla dolup taşan birçok grup da vardı. Fakat kurulmak istenen yeni düzen, Davut Krallığı, doğrudan dini bir temanın içeriği olduğu için silahlı direniş hareketleri, isyanlarını meşru zemine oturtacak dini grupların dillendirdiği çağdaş eskatolojik anlatıları ziyadesiyle kullanmışlardır. Bu yüzden, 1. yüzyıl Yahuda'sı peygamberlik, vaizlik ve mesihlik iddiasında bulunanların bölgesiydi.⁴⁴

İbrani dilinde Mesih, *yağ ile meshedilmiş* demektir. Bu dini tanım, tamamen dünyevi kurtarıcı olan bir kral, baş kahin veya peygamberi tasvir eder.⁴⁵ *Harun, Talut, Davut, Süleyman, Yehu, Yeşeya* ve *Elişa* gibi peygamber ve krallar yağ ile meshedilmiş, yani yönetme konusunda kendilerine ilahi bir görev tevdi edilmiştir.⁴⁶ Yeniden bu görevi üstlenecek kişi, ilahi alametleri kendisi üzerinde ispat etmesi gerekirdi. Beklenen Mesih'in alametleri konusunda ise her grubun kendi görüşleri vardı. Aslına bakılırsa hangi alameti tercih ettiğiniz nasıl bir mesih istediğinize bağlı olarak değişmekteydi.⁴⁷

En çok öne çıkan beklenti, Mesih'in bakire bir anneden olması ya da *Davut*'un soyundan gelmesiydi. Muhtemelen her iki alamet de çağdaş bir sorunun parçasıydılar; yani Roma ve yakın doğu inançlarındaki bakire ana tanrıça ve oğlu kültü, Yahudilerin kurtarıcı mesihiyle birleşmişti. Zira, yukarıda özetlendiği üzere bakire ana tanrıçanın oğlu, insanların zulüm ve işkence gördükleri bir vakitte onların acısını onlar gibi eziyet çekip öterek tecrübe eder ve kurtuluşu takdim için yeniden dirilir. Aynı zamanda bu oğul, yarattıklarına karşı ilgisiz olan *dei otiosi*'n, göksel babanın, ilgisini çekmenin bir ifadesiydi. Böylece el değmemiş, kutsal bir bakirenin karnından doğan Göğ'ün oğlu, unutulmuş insanlığa geri dönmüş; onların kurtuluş hissiyatını onlar gibi acı çekip öterek paylaşmıştır.

⁴⁴ Bond, *The Historical Jesus*, 66.; Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 29.

⁴⁵ Bond, *The Historical Jesus*, 62.

⁴⁶ Samuel 16/12-13; Samuel 9/16; Samuel 10/1; Samuel 5/3; Levililer 6/20; Krallar 1/45; Krallar 9/6; Mısır'dan Çıkış 29/6-7; Yeşaya 61/1-3; Krallar 19/15-16.

⁴⁷ Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 74.; Eski Ahit ve erken dönem Yahudiliğinin Mesih tasvirleri açık şekilde birbirlerinden farklıydı. Bkz. Peter Stuhlmacher, "The Messianic Son of Man: Jesus' Claim to Deity," *The Historical Jesus in Recent Research* içerisinde, ed. James D. G. Dunn ve Scot McKnight (Indiana: Eisenbrauns, 2005), 330.

Bu kutsal ana ve oğul figürü, o dönemde yakın coğrafyalarda birçok örneği olan bir inançtı.⁴⁸ Yahudilerin dünyevi saltanatlarını yeniden tesis edecek beklenen Mesih krallarının bu kütten bağımsız olduğunu söyleyebilir miyiz? Pek tabi ki hayır. *Yehova*, halkından yüz çevirmiştir; çünkü,

Günah üstüne günah işlediler, Reddettiler yasamı, Kurallarına uymadılar, Yalancı putlar saptırdı onları, Atalarının da izlediği putlar.⁴⁹

İşte beklenen mesih, *Yehova* ile seçilmiş halkı arasında kopan bu bağı yeniden tesis edecektir.

Bu dönemde Yahudiler nezdinde eskatoloji, Kudüs ile tanımlanır. Kudüs'ün düşüşü, tanrının insanların, *İsrail'in*, düşüşüdür.⁵⁰ Bu yüzden Mesih'ten umulan tek ve en büyük icra, Tanrı'nın krallığını kurarak Kudüs'ü işgalden, Yahudileri esaretten kurtarmaktır; yani teoloji pratiğe döküldüğünde bu tek bir manaya geliyordu: Roma ile doğrudan savaşmak. Bu yüzden 1.yüzyılda "bu adam Mesih'tir!" ifadesinin karşılığı Roma yönetimi tarafından çarmıha gerilmektir.⁵¹ Bu dönemde yaftasına *titulus* takılan ve "*Yahudilerin kralı*" sıfatıyla idam edilen Mesih iddiasındaki birçok kişiye şahit olmak mümkündür. Örneğin, *Tevdas* adında peygamberlik iddiasında bulunan bir kişi, dört yüz müridiyle birlikte Ürdün nehrinin önünde suların yarılmasını umarken Roma askerleri tarafından öldürülmüş ve kellesi kurtarıcı beklentisi içindeki Kudüs ahalisine sergilenmişti.⁵² Nehrin önündeki bu bekleyiş muhtemelen Tanrı'nın Musa ve İsrailoğullarını Firavun'un elinden kurtarmasını canlandıran eskatolojik bir ümitti.⁵³ Mısır'dan gelen Mesihlik iddiasındaki bir Yahudi, *Yuşa'nın Yeriha* şehrinin duvarlarını yerle bir etmesi mucizesini taklit ederek *Zeytin Dağı'na* çıktı ve Kudüs'ün duvarlarını yok eden mucizesinde halkın kendisine eşlik etmesini istedi. Roma idarecisi *Felix* hızlı davranarak bu adamı ve rivayete göre kırk bin takipçisini bertaraf etti.⁵⁴ MÖ. 4 yılında *Athronges* adındaki yaşlı bir çoban başına bir taç geçirip kendisini beklenen Yahudi kralı olarak ilan ettiği için takipçileriyle birlikte öldürülmüştü. Yine *Samiriyeli* lakaplı biri kurtarıcılık iddiasından dolayı çarmıha gerilmişti. *Hezekiah*, *Peraealı Simun*, *Kokhba* oğlu *Simun* ve birçokları mesihlik söylemleri sebebiyle öldürülecektir. Benzer şekilde *Yahya*, bir *Esseni* ritüeli olan suya batırıp çıkarma ile,⁵⁵ insanları bu son çağın karanlığında günahlarından arındırıyor ve *kendisinden daha yüce olanın* gelişini müjdeliyordu.⁵⁶ Bu dahi Roma için yeterli bir tehditti ve *Herod'un* emriyle başı kesildi. Yine insanlara kurtuluş vaat eden bir vaizin, tıpkı Musa ve İsrailoğulları'nın *Sina* tecrübesinde olduğu gibi müritlerini

⁴⁸ Bir *Vesta* bakiresi olan *Rhea*, savaş tanrısı *Mars'tan* gebe kalacak ve diğer insanlardan üstün olan iki güzel oğlan çocuğu, *Romulus* ve *Remus'u*, dünyaya getirecekti. Tanrı baba ve insan anneden olma çocuk örneklerini arttırabiliriz: *Asclepius*, tanrı *Apollo* ve ölümlü *Coronis'in* çocuklarıydı; *Herkül*, tanrı *Zeus* ve insan *Alcmene'nin*; *Perseus*, yine *Zeus* ve ölümlü *Danae'nin*, *Aristaeus* ise tanrı *Apollo* ve *Cyrene'nin* evladıydı. Bkz. Charles H. Talbert, "Miraculous Conceptions and Births in Mediterranean Antiquity," *The Historical Jesus in Context* içerisinde, ed. Amy-Jill Levine (Princeton: Princeton University Press, 2006), 80-81.

⁴⁹ Amos, 2/4-5.

⁵⁰ Tıpkı Babil istilası sonrası "*Kemiklerimiz kurudu, umudumuz yok oldu, bittik*" (Hezeikel 37/11) denmesi gibi. Bkz. Donald E. Gowan, *Eschatology in the Old Testament* (London: T & T Clark, 2006), 24.

⁵¹ Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 61, 69.

⁵² Bond, *The Historical Jesus*, 65.; Crag A. Evans, "Josephus on John the Baptist and Other Jewish Prophets of Deliverance," ed. Amy-Jill Levine, *The Historical Jesus in Context* içerisinde (Princeton: Princeton University Press, 2004), 58.

⁵³ Bond, *The Historical Jesus*, 66.

⁵⁴ Barnett, "The Jewish Sign Prophets", 450.; Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 96.

⁵⁵ Mustafa Öztürk, *Kissaların Dili* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 341.; Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 129.

⁵⁶ Evans, "Josephus on John the Baptist and Other Jewish Prophets of Deliverance", 56.

bir çölde topladığı haberinin ardından *Porcius Festus*, büyük bir kitleye dönüşen bu topluluğu bertaraf etmek için üzerlerine bir ordu gönderecekti.⁵⁷ Kendisine inananlarla birlikte ıssız bir çöle çekilmek ve orada Tanrı'nın mucizesini beklemek bu yüzyılda Mesihlik iddiasında bulunanların sıkça tekrarladığı bir yöntemdi. Zira çöl, Yahudiler için sembolik bir anlamı barındırıyordu. İsrailoğulları çölde sınanmış, cezalandırılmış ve *Yehova* tarafından yeniden seçilmişlerdi.⁵⁸ Tanrı'nın krallığını kurma girişiminde bulunan bu insanlar Romalılar tarafından *lestai*, haydut, diye adlandırılrsa da takipçileri tarafından kutsal kitaptaki peygamber ve krallarla birlikte anımsanmışlardı.

Bu tarihsel arka planı dikkate aldığımızda Meryem (as)'ın *bakireliği* ve İsa (as)'ın *mesihliği* çok şeyi ifade etmektedir. Yahudilerin ekseriyeti bir kurtarıcı beklentisi içerisindeydi. Peki sahte olanı gerçek olandan ayırt eden bir faktör var mıydı? Yahut aslında bu tür beklentilerin tümü mü sahteydi? Bakire bir kutsal anadan doğacak ve üzerinde tüm eski nebilerin sürekli bahsettiği belirtileri taşıyan beklenen mesih düşüncesinin çağdaş toplumu için hiçbir doğrulama ya da yanlışlama kriteri olmadığını hatırlayalım. Zira söz konusu olan şey ihtiyaca binaen var olan bir inançtır. Böylesine bir beklentiye hurafe, sapkınlık veya ilkelikle tanımlamak ise kaba bir modern önyargıdır ya da çağdaş normlarımızı geçmişini yargılamak için mutlak olarak addettiğimiz karşılık bulmayacak bir ithamdan ibarettir. Sahici olarak 'bir inancın' gerçekliğini anlamak istiyorsak, 'bir insanın' gerçekliğini göz önünde bulundurmalıyız; çünkü ancak kendi varlığına temas ettiğinde insan için bir inanç, hakikat haline gelir.

1. yüzyıl Yahuda'sında *mesih* inancının ciddi şekilde karşılık bulması, Yahudilerin birkaç yüzyıldır içlerinde buldukları siyasi mağlubiyet, ekonomik mahrumiyet ve toplumsal istikrarsızlık gibi sürekli hale gelmiş olumsuz faktörlerle doğrudan ilişkili olmalıdır. Yaklaşık iki yüz yıldır bu topraklardaki tek gündem, Tanrı'nın krallığını yeniden tesis edecek bir kurtarıcıdır. Bu kurtarıcı aynı zamanda *Yehova*'nın, halkına yönelik bir ilgisidir; tıpkı Grek ve antik Mezopotamya kültürlerindeki bakireden olma oğulun, yarattıklarına karşı ilgisiz kalan Göksel babanın dikkatini çekmesi gibi. Bütün bunların, bahsi geçen tarihsel bağlam içerisinde herhangi birinin sözünü ve davranışını insanlar nezdinde tesirli kılan, sırf inanca ait birer önkoşul olduklarını varsayalım. O halde siyasi veya ekonomik sebeplerle mevcut Roma idaresine baş kaldıran her hareket aynı meşruiyet temeline ihtiyaç duyacaktır: bahsi geçen alametleri temin etmek ve insanların bu alametleri tasdik etmesini sağlamak. Yukarıda aktarıldığı gibi bu çağda Mesihlik iddiasında bulunanların çoğu *Musa*, *Harun*, *Yuşa*, *Davut*, *Süleyman* ve diğer nebilerin ya tecrübelerini taklit etmiş ya da aynı ilhamı taşıdıklarına dair kehanetleri öne sürmüşlerdir.

Peki İsa (as)'ın mesajını diğerlerinden ayırt eden ve çok daha tesirli yapan şey neydi? En önemli faktör, İsa (as)'ın henüz hiçbir söylemde bulunmadan hatta varlığı dahi ortada yokken muhatabının dikkatini çekecek ve ilgisizliğini inançsızlıkla bağdaştıracak önkoşulları şahsında toplamasıdır. İlk ön koşul İsa (as)'ın annesi Meryem (as)'dır.

Meryem, *Miriam*'dan gelme bir isimdi; Musa'nın kız kardeşi anlamına geliyor ve o dönemde çokça kullanılıyordu.⁵⁹ Meryem (as)'ın, İsa (as)'a hamileliğinden önceki yaşantısına dair kanonik

⁵⁷ Evans, "Josephus on John the Baptist and Other Jewish Prophets of Deliverance," 59.

⁵⁸ Ben F. Meyer, "The Judgment and Salvation of Israel," ed. James D. G. Dunn and Scot McKnight, *The Historical Jesus in Recent Research* içerisinde (Indiana: Eisenbrauns, 2005), 427.

⁵⁹ Craig A. Evans, *Encyclopedia of the Historical Jesus* (London: Routledge, 2008), 394.

addedilen İncillerde hakkında pek az şeye rastlanır ve tuhaf denilebilecek kadar Hristiyan geleneği içerisinde tarihsel kişiliği göz ardı edilmiştir. Fakat apokrif metinlerden bilgi sahibi olduğumuz kadarıyla Meryem (as), çocuk sahibi olamayan *Anna* ve *Yohakim*'in müjdelenmiş evladıdır. Babası, İbrahim'e yaşlılığında İshak'ın lütfedildiği gibi, kendisine de bir evlat vermesi için çöle çekilerek kırk gün boyunca Allah'a dua eder. Yine annesi de ihtiyarlığında Sara'nın rahmini bereketli kıldığı gibi, Allah'ın kendisine bir evlat lütfettiği takdirde onu mabede adayacağını söyler. Bir melek gelerek Allah'ın, duasını kabul ettiğini "senin soyun bütün dünyada anılacak" diyerek bildirir. Bu Eski Ahit'te geçtiği üzere İbrahim (as) anlatısının bir benzeridir: beklenen oğul *İshak*'ın Allah'a kurban edilmesi gibi beklenen *Meryem* de Allah'a adanmış ve henüz çocukluğunda mabede verilmiştir. Burada bir istisna söz konusudur. Zira yukarıda bahsedildiği üzere Yahudiler yalnız erkek çocuklarını Tanrı'ya adayabilir/mabede verebilirlerdi.⁶⁰ Muhtemelen Kuran'da aktarılan

Onu doğurunca- Allah onun ne doğurduğunu bilip dururken- şöyle dedi: 'Rabbim onu kız doğurdum; erkek kız gibi değildir. Ona Meryem adını veriyorum ve soyunu kovulmuş şeytanın şerrinden sana emanet ediyorum'⁶¹

ifadesi de Yahudiler tarafından paylaşılan ve Kuran'ın muhatapları tarafından da yabancı karşılanmayacak bu tarihsel tecrübeye atıf yapıyor olmalıdır.

Meryem (as)'ın mabette yetişmesi o dönemin insanları için iki anlama birden geliyor olabilir. Birincisi, Allah'ın bir lütfu olarak mucizevi şekilde ebeveynlerinin ihtiyarlığında dünyaya gelmiş bir kızın, toplumundaki kadınların hiçbir zaman elde edemeyeceği mukaddes bir mevki ile, Allah'ın mabedinde din hususunda bilgi sahibi olmakla şereflenmesidir. Diğer ise kamunun gözü önünde yetiştirildiği için iffet ve namusu konusunda hiç kimsenin kendisine dil uzatamayacak olmasıdır.⁶²

Rabbi de [mabede hizmet hususunda] Meryem'e hüsnükabul gösterdi; onu nadide bir çiçek gibi yetiştirdi. Zekeriya peygamberi de ona bakmakla görevlendirdi.⁶³

ayeti bu durumu özetlemektedir denilebilir.

İman zaviyesinden bakıldığında Allah'ın Meryem (as)'ı özel bir görev için hususi olarak seçip yetiştirdiği aşikardır:

Vaktiyle melekler Meryem'e de şöyle demişlerdi: 'Ey Meryem! Allah seni seçkin kıldı; her türlü günahattan uzak tuttu ve böylelikle diğer bütün kadınlardan üstün bir konuma yükseltti'.⁶⁴

Diğer yandan Meryem (as)'ın, toplumu içerisinde bakirelik vasıtasıyla elde ettiği alamet de ortadadır. Bu alamet, çağdaşı Yahudilerin gayet iyi bildikleri, eskatolojik söylemleriyle tanınmış İsraili nebilerin müjdeleriyle:

Dinleyin ey Davut'un torunları! ... Rabbin kendisi size bir belirti verecek: İşte kız gebe kalıp bir

⁶⁰ Köszeghy, "The Female Body in Israel and Judah before the Exile," 44.

⁶¹ Al-i İmran 3/36.

⁶² Ahmet Topkaya, *Tarihin Sonbaharı: Kültürden Dine Meryem ve İsa* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2016), 156.

⁶³ Al-i İmran, 3/37.

⁶⁴ Al-i İmran, 3/42.

oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.⁶⁵

O halde İsa (as)'ın doğumuna kadar geçen süre zarfında Meryem (as)'ın şahsında önemli işaretlerin toplandığını ve bütün bu belirtilerin toplumunun dini/kültürel ön koşullarını ziyadesiyle temin ettiğini söyleyebiliriz. İsa (as)'ın doğumunun Yahudiler nezdinde aşırı heyecan ve şevk veya kat'i inkar, küçümseme ve iftira ile karşılanması bu durumla ilgili olmalıdır. Zira beklenen kurtarıcı, eğer gerçekten Yahudi toplumunun peşinden gitmek için kuşaklardır dillendirdikleri alametler doğruysa, gelmiştir.

Eski Ahit'e göre İsrail'in koyunlarını toplayacak hikmet ve güzel ahlak sahibi Mesih, halkını günah ve kirden arındıracak; dünyevi esaretlerine son vererek hakkaniyetli bir krallık tesis edecektir. İsa (as) ise bu beklentiyi karşılayan, Eski Ahit kadar çağdaşı Yahudilerin eskatolojik ümitlerini, davranış ve sözleriyle tatmin eden bir karakterdi.⁶⁶ Yeni bir din söyleminde bulunmuyor; eski nebilerin sözlerini tekrarlıyordu.⁶⁷ Mabede girip para bozucuların tezgahlarını dağıttıktan sonra tıpkı *Yeremya'nın* haykırdığı gibi haykırmıştı:

(Tevrat'ta) benim evime tüm insanların dua evi denecek diye yazılmamış mıydı? Ama siz burayı haydut inine çevirdiniz!⁶⁸

Buradaki "dua evi" ifadesi *İşaya'*ya, "haydutlar ini" ifadesi ise *Yeremya'*ya aitti.⁶⁹ Bu tür pasajları okuyarak İsa (as) hem aynı vahiy geleneğine ait olduğunu gösteriyor hem de Yahudilerin ekseriyetinin paylaştığı kurtuluş özlemini şahsı üzerinde kişiselleştiriyordu. Fakat bütün bunlar İsa (as)'ın mesih olduğuna dair herkes için kesin deliller olarak görülmedi ya da yukarıda da ifade edildiği üzere hangi alametleri tercih ettiğiniz nasıl bir mesih beklediğiniz ile ilişkiliydi:

Bayramın son ve en önemli günü İsa ayağa kalktı, yüksek sesle şöyle dedi: 'Bir kimse susamışsa bana gelsin, içsin. Daha önceki vahiylerde dendiği gibi, bana iman edenin 'içinden diri su ırmakları akacaktır'. Halktan bazıları bu sözleri işitince, 'Gerçekten beklediğimiz peygamber budur' dediler. Bazıları da, 'Bu Mesih'tir' diyorlardı. Başkaları ise, 'Olamaz! Mesih Celile'den mi gelecek?' dediler. 'Kutsal Yazı'da, 'Mesih, Davut'un soyundan, Davut'un yaşadığı Beytlehem Kenti'nden gelecek' denmemiş midir?' Böylece İsa'dan dolayı halk arasında ayrılık doğdu".⁷⁰

İsa (as)'ın şahsında ise birçokları için bir muammadan daha da fazlası vardı. 12 havarisi İsrail'in 12 boyunu temsil ediyor;⁷¹ *Esseniler* ise Meryem (as)'ın da ait olduğu Harun soyundan kahin bir mesihin gelişini bekliyorlardı.⁷² Halk nezdindeki en büyük belirti ise İsa (as)'ın, Yahudilerin Fısıh bayramında Kudüs'e giriş sahnesiydi. Fısıh bayramı, Mısır'dan çıkışı Süleyman mabedinde kutlayan

⁶⁵ İşaya, 17/3.

⁶⁶ Eski Ahit'teki peygamberlerin eskatolojik söylemleriyle İsa (as)'ın bazı karakter ve davranışlarının karşılaştırmaları için bkz. Stuhlmacher, "The Messianic Son of Man: Jesus' Claim to Deity", 328.

⁶⁷ Caird, "Jesus and Jewish Nation," ed. James D. G. Dunn ve Scot McKnight, *The Historical Jesus in Recent Research* içerisinde (Indiana: Eisenbrauns, 2005) 283.

⁶⁸ Markos, 11/17.

⁶⁹ Mahmut Aydın, "İsa'ya Ne Oldu?," *Milel ve Nihal* 7/2 (2004): 56.

⁷⁰ Yuhanna, 7/37-43.

⁷¹ Caird, "Jesus and Jewish Nation," 283.

⁷² Bond, *The Historical Jesus*, 63-64.

Yahudilerin en önemli günlerinden biriydi⁷³; ve böylesi vakitlerde kırsal kesimdeki ahalinin kurban ibadetlerini ve diğer ritüellerini tapınakta geçirmek için Kudüs'e gelmesiyle şehrin nüfusu bir milyona ulaşıyordu. Aynı zamanda bu vakitler Yahudiler arasında birlik ve beraberlik hissiyatının Roma idaresine karşı ciddi tehdit oluşturduğu nadide ortamlardan biridir de; zira takriben 150 yıl önce bu bayramlarda 4 büyük isyan çıkmıştı.⁷⁴ Bu yüzden İsa (as)'ın şehre giriş zamanlaması manidardır.

İsa (as) böylesi bir vakitte kendisini kral nidalarıyla karşılayan yığınlar içinden geçerek eşeği üzerinde muzaffer bir kumandan gibi Kudüs'e girer. İnsanlar, "Hossana, Rabbin adına gelen kutludur! Atamız Davut'un gelen krallığı kutludur!" nidaları arasında onu karşılar.⁷⁵ Eşek ile şehre girmek ise Eski Ahit'te Mesih'ten beklenen bir davranıştır:

Ey Siyon kızı, sevinçle koş! Sevinç çığlıkları at, ey Yeruselam'ın kızı! İşte Kral'ın! O adil kurtarıcı ve alçakgönüllüdür. Eşeğe, evet sıpaya binmiş vaziyette sana geliyor!⁷⁶

Yine halk, üzerinden geçmesi için cübbelerini İsa (as)'ın önüne seriyordu. Bu da Yahudi geleneğinde krallara yapılan bir uygulamaydı.⁷⁷ İsa (as)'ın bu karşılamayı umduğu aşıkardı, zira şehre girmeden önce havarilerinden üzerine bineceği bir sıpa bulmalarını istemişti.⁷⁸ Hatta şehre girerken bir *Ferisi*, sevinç çığlıklarını bastırmasını istediğinde şöyle diyecektir: "Size şunu söyleyeyim, bunlar susacak olsa, taşlar bağıracaktır!"⁷⁹ Bütün bunlar açıkça İsa (as)'ın Mesihlik alamet ve belirtilerini kasıtlı şekilde üzerinde toplamasının bir gayesi olduğunu gösteriyordu:

Bu arada öğrencileri O'na, 'Öğretmenim, yemek ye!' diye rica ediyorlardı. Ama İsa, 'Benim, sizin bilmediğiniz bir yiyeceğim var' dedi. Öğrenciler birbirlerine, 'Acaba biri O'na yiyecek mi getirdi?' diye sordular. İsa, 'Benim yemeğim, beni gönderenin isteğini yerine getirmek ve O'nun işini tamamlamaktır' dedi.⁸⁰

İsa (as) bu davranışlarıyla Roma idaresinin olduğu kadar Yahudi din adamları *Sadukiler* ve *Ferisiler*'in de dikkatini çekmişti. İlk sınanma konusu Yahudi dini ve şeriatı hakkındaki yetkinliği idi:

Onların tartışmalarını dinleyen ve İsa'nın onlara güzel yanıt verdiğini gören bir din bilgini yaklaşır O'na, 'Buyrukların en önemlisi hangisidir?' diye sordu. İsa şöyle karşılık verdi: 'En önemlisi şudur: 'Dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rab'dir.' Bunun üzerine o din bilgini 'Doğru söyledin öğretmenim' dedi, 'Tanrı tektir ve O'ndan başkası yoktur'.⁸¹

İsa (as) çocukları için hayret uyandıracak kadar Eski Ahit ve Yahudi şeriatı konusunda bilgindi; fakat din adamlarına dahil olmadığı gibi özellikle *Ferisileri* dinin özünden sapmakla suçluyor, ibadet ve ritüelleri kusursuz yerine getirmelerine karşın ahlak ve erdem yoksunu olmalarını yeriyordu. Bir keresinde *Ferisiler* neden havarilerinin Yahudi töresine uygunsuz bir davranışta bulduklarını

⁷³ Aydın, "İsa'ya Ne Oldu?," 51.

⁷⁴ Aydın, "İsa'ya Ne Oldu?," 66.

⁷⁵ Aydın, "İsa'ya Ne Oldu?," 49-51.

⁷⁶ Aydın, "İsa'ya Ne Oldu?," 56.

⁷⁷ Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 118.

⁷⁸ Luka, 19/29-30.

⁷⁹ Luka, 19/40.

⁸⁰ Yuhanna, 4/25-34.

⁸¹ Markos, 12/28-29.

sorduklarında İsa (as) şöyle cevap vermiştir:

Ya siz, neden töreniz uğruna Allah'ın buyruğunu çiğniyorsunuz?... Ey ikiyüzlüler! Yeşaya'nın sizinle ilgili şu peygamberlik sözü ne kadar yerindedir: 'Bu halk dudaklarıyla beni sayar, Ama yürekleri benden uzak. Bana boşuna taparlar. Çünkü öğrettikleri, sadece insan buyruklarıdır'. Kendi törenizi sürdürmek için Allah'ın buyruğunu bir kenara itmeyi ne de güzel beceriyorsunuz!⁸²

Diğer yandan bu iki mezhebin din adamlarının hem mabede hizmet hem de toplumu irşat vazifeleri sebebiyle hak iddia ettikleri ekonomik ve toplumsal ayrıcalıklar ve paraya yönelik tamahkarlıkları İsa (as) tarafından şiddetle yeriliyordu:

Hiçbir uşak iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Allah'a, hem paraya kulluk edemezsiniz.⁸³

Ferisiler ve Sadukiler ise İsa (as)'dan halkın kendisi hakkındaki iddiasını ispat etmesini talep ediyorlardı:

Ferisiler'le Sadukiler İsa'nın yanına geldiler. O'nu denemek amacıyla kendilerine gökten bir belirti göstermesini istediler. İsa içten bir ah çekerek: 'Akşam, 'Gökyüzü kızıl olduğuna göre hava iyi olacak' dersiniz. Sabah, 'Bugün gök kızıl ve bulutlu, hava bozacak' dersiniz. Sizi ikiyüzlüler! Yeryüzünün ve gökyüzünün görünümünden bir anlam çıkarabiliyorsunuz da, şimdiki zamanın anlamını nasıl oluyor da çıkaramıyorsunuz? Kötü ve vefasız kuşak bir belirti istiyor! Ama ona Yunus'un belirtisinden başka bir belirti gösterilmeyecek.' Sonra İsa onları bırakıp gitti.⁸⁴

Bu diyalog, Yahudilerin mesih kralının alametlerini şahsında toplamasına rağmen İsa (as)'ın, kendisine inanmayanlara karşı sitemini ima ediyor gibi gözükmetedir. Fakat bu sitem başka ortamlarda daha şiddetli bir hal alıyordu. Çünkü Yahudi dini geleneğini temsil ettiğini söyleyen tarafların, *Ferisi ve Sadukilerin*, kurtarıcı, din adamı, peygamberlik ve vaizliğe dair ortaya attıkları dini önkoşullar İsa (as) tarafından da bizzat temin ediliyordu; o halde ya İsa (as) ya da diğerleri ortadan kalkmalıydı. Bir keresinde cinli bir hastayı iyileştirmiş ve halk "acaba bu Davut'un oğlu olabilir mi?" diye sorduğu sırada *Ferisiler*, İsa (as)'ı cinleri, cinlerin başı olan *Baalzevul* adındaki şeytan ile iş birliği yaparak kovmakla suçlamışlardı. İsa (as)'ın verdiği cevap ise çok önemlidir:

Eğer ben cinleri Baalzevul'un gücüyle kovuyorsam, sizin adamlarınız kimin gücüyle kovuyor?⁸⁵

Tıpkı Yahya (as)'ın *Ferisi ve Sadukilere* engerek soyu diye hitap etmesi gibi,⁸⁶ İsa (as) da öğrencilerine sık sık "Dikkatli olun, Ferisiler'in ve Sadukiler'in mayasından (öğretisinden) kaçının!"⁸⁷ diye telkinde bulunuyor ve onlara aynı sıfatı yakıştırıyordu. Birçok kez *Ferisiler*'in sadece ritüel ve şeriattan ibaret dindarlık yargılarını yeriordu:

⁸² Matta, 15/3, 7-10.

⁸³ Luka, 16/13.

⁸⁴ Matta, 16/1-4; Markos, 8/11; Luka, 12/55-56.

⁸⁵ Matta, 12/27.

⁸⁶ Matta, 3/7.

⁸⁷ Markos, 8/14-21.

Din bilginleri ve Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururlar. Ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının sırtına yüklerler, kendileriye bu yükleri taşımak için parmaklarını bile oynatmak istemezler. Yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Örneğin, hamailerini büyük, giysilerinin püsküllerini uzun yaparlar. Şölenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar. Meydanlarda selamlanmaktan ve insanların kendilerini 'Rabbî' (hoca) diye çağırmasından zevk duyarlar. Kimse sizi 'Rabbî' diye çağırmasın. Çünkü sizin tek öğretmeniniz var ve hepiniz kardeşsiniz. Kimse sizi 'Önder' diye çağırmasın. Çünkü tek önderiniz var, O da Mesih'tir. Aranızda en üstün olan, ötekilerin hizmetkârı olsun. Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecektir. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Tek bir kişiyi dininize döndürmek için denizleri, kıtaları dolaşırsınız. Dininize döneni de kendinizden iki kat cehennemlik yaparsınız. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz nanenin, dereotunun ve kimyonun ondalığını verirsiniz de, Kutsal Yasa'nın daha önemli konularını -adaleti, merhameti, sadakati- ihmal edersiniz. Ondalık vermeyi ihmal etmeden asıl bunları yerine getirmeniz gerekirdi. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Bardağın ve çanağın dışını temizlersiniz, oysa bunların içi açgözlülük ve taşkınlıkla doludur. Ey kör Ferisi! Sen önce bardağın ve çanağın içini temizle ki, dıştan da temiz olsunlar. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz. Dıştan insanlara doğru görünürsünüz, ama içte ikiyüzlülük ve kötülükle dolusunuz. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Peygamberlerin mezarlarını yapar, doğru kişilerin anıtlarını donatırsınız. 'Atalarımızın yaşadığı günlerde yaşasaydık, onlarla birlikte peygamberlerin kanına girmezdik' diyorsunuz. Böylece, peygamberleri öldürenlerin torunları olduğunuza kendiniz tanıklık ediyorsunuz. Haydi, atalarınızın başlattığı işi bitirin! Sizi yılanlar, engerekler soyu! Cehennem cezasından nasıl kaçacaksınız?⁸⁸

İsa (as), kendisini bir kategoriye dahil edip bertaraf etmek isteyenlerin kasıtlı sorularını ya karşılıksız bırakıyor ya da bekledikleri cevabı vermiyordu. Örneğin bir *Ferisi* tarafından kendisine, *Sezar'a* verilen verginin hükmü hakkında sorulan soru üzerine "Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" diye karşılık vermişti:

Bunun üzerine Ferisiler çıkıp gittiler. İsa'yı, kendi söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek amacıyla düzen kurdular. Hirodes yanlılarıyla birlikte gönderdikleri kendi öğrencileri İsa'ya gelip, 'Öğretmenimiz' dediler, 'Senin dürüst biri olduğunu, Allah yolunu dürüstçe öğrettiğini, kimseyi kayırmadığını biliyoruz. Çünkü insanlar arasında ayırım yapmazsın. Peki, söyle bize, sence Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi? İsa onların kötü niyetlerini bildiğinden, 'Ey ikiyüzlüler!' dedi. 'Beni neden deniyorsunuz?'.⁸⁹

Bu soru açıkça İsa (as)'ın o dönemde yaygın olan kırsal *zelot* direnişinin bir parçası olup olmadığına yönelik bir imayı barındırıyordu. Zira, *zelotların* en katı kaideleri Roma'ya vergi vermemeleriydi.⁹⁰ Bu sözülle, İsa (as)'ın silahlı bir direnişe sıcak bakmadığını yahut *zelotların* Roma'yı *Yahuda'dan* kovmalarına yönelik gayelerini paylaştığı imasını çıkarmak mümkündür. Fakat her iki yorumda da ortak olan nokta, İsa (as)'ın, kişiliği üzerinden aktarılan mesajının muhataplarına ulaşabilmesi için açıkça kendisini bu dönemde sıkça yapılan siyasi kategorilerden ayrı tuttuğudur.

⁸⁸ Matta, 23/1-33.

⁸⁹ Matta, 22/15-18.

⁹⁰ Aslan, *Zelot Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 120.

Mesih'in kuracağı krallığın alametlerini herkesin tasdik edeceği şekilde şahsında açığa çıkarmak zaten kafi derecede siyasi bir tutum olmalıdır. Bu yüzden İsa (as)'a yönelik yapılan yegane suçlama, Mesihlik, aslında bir itiraftan başka bir şey değildir.

İsa (as)'ın, Kudüs'ün insanla dolup taşıdığı mukaddes bayram gününde 12 havarisiyle birlikte şehre girmesi ve Süleyman mabedini temizlemesi Yahudi haham ve din adamları tarafından da bilinen peygambervari bir davranıştı. Zira İsa (as), mabedin kutsallığını tanıyor fakat amacından saptırıldığını söyleyerek hakiki işlevi hakkında beyanlarda bulunuyordu. Bu, yağ ve kurban yardımlarıyla zenginleşen ve bayramlarda kurban alım satım ve para çevirme işinden ziyadesiyle gelir elde eden din adamlarının tahammül edemeyeceği bir durumdu. Bunun yanı sıra birçok din adamı İsa (as)'a iman etmiş fakat havra dışı kalma korkusuyla inançlarını gizliyorlardı.⁹¹ Bu yüzden İsa (as) ilk önce hahamlar daha sonra Roma idaresi tarafından siyasi gerekçelerle mahkûm edilecektir.

SONUÇ

İsa (as)'ın karakter, kişilik ve misyonunu kendi tarihselliğinden bağımsız ele alabilir miyiz? Eğer bu soruya verilecek cevap pek tabii ki hayır ise o halde 1. yüzyıl *Yahuda*'sında beklenen kurtarıcı Mesih alametlerini taşıdığı doğumu, yaşantısı ve ölümü hakkındaki tüm bilgileri kasıtlı bir muamma içerisinde bırakmak zorunda olduğumuzu kabul etmeliyiz. Gerçekte Meryem (as)'ın bakireliğini koruduğu halde bir mucize olarak İsa (as)'ı dünyaya getirip getiremeyeceği veyahut Allah'ın böyle bir mucizeyi gerçekleştirip gerçekleştirilmeyeceğine dair sorular tamamen konu ve maksat dışı olmalıdır. Meryem (as)'a koca, İsa (as)'a ise baba bulma gayreti, yukarıda bahsi geçen tarihsellikte hiçbir kıymeti olmayan, ancak çağdaş bilimsel yargıların eleştiri konusu olduğunda hatırlanan bir içeriktir. Eğer böylesi bir tutumda ısrarlı olacaksak yani İsa (as)'ın Mesih kişiliğini 1. yüzyıl *Yahuda*'sının bağlamından bağımsız ele alacaksak, doğumu ve ölümü hakkındaki modern değerlendirmeler yerine klasik olarak ifade edilen Allah'ın akıl sır ermez takdiri ve mucizesi şeklindeki yorumları kabul etmek daha gerçekçi olacaktır. Zira, Meryem (as)'ın İsa (as)'ı dünyaya getirişini makul bir temele oturtmak için ortaya atılan varsayımların yegâne gayesi, onun kendi tarihselliğinde muhatapları için çok şey ifade eden mitsel kişiliğini bilimsel olarak meşru addedilecek rasyonel bir zemine dayandırma girişimi gibi gözükmektedir. Bunun yerine denilebilir ki İsa (as), çağdaş olan toplumunun bir kurtarıcıya dair sahip olduğu tüm inanç ön koşullarını yerine getirecek olağanüstü bir kişiliğe kasıtlı şekilde bürünmüş vaziyettedir. Zira, bu yüzyılda Yahudi toplumunun mesihe dair inancı, sahici bir ihtiyaca yöneliktir ve inancın otantiklik/gerçeklik/ orijinallik/ilahilik kriteri onu var olmaya zorlayan işlev ve gereklilikten bağımsız değerlendirilmemelidir. Hz. İsa'nın doğumundan ölümüne değin sır kalan doğası hem çağdaş Yahudilerin hem de kendisinden sonra bütün bir Roma kültürel coğrafyasının hazır bulunmuşlukla sahip oldukları inanç kodlarına doğrudan hitap etmektedir. Eğer Yahudi toplumunun mesihe dair beklentisi gerçek ise, onun farklı gruplar tarafından tarif ve tasvir edilen karakterine uygun olan kişi, İsa (as), gelmiştir. Annesi, Meryem (as), Yahudi dini geleneğinin katı tutumuna rağmen istisnai olarak mukaddes Süleyman Mabedi'ne adanmış ve iffetinden herkesin emin olduğu şekilde kamuoyu önünde büyümüştür. Hz. Meryem'in, İsa (as)'ı dünyaya getirip toplumunun önüne çıktığında susma orucu tutması da benzer bir noktaya işaret ediyor olmalıdır: doğacak olan çocuğun olağanüstü/ilahi mesih karakterinin temin edilmesi. Biyolojik olarak böyle bir doğumun olup olmayacağı inancın kapsam ve ilgisinin dışında

⁹¹ Yuhanna 12/42.

değerlendirilmelidir; zira bahsi geçen durumdaki ilahilik ve kutsallık ölçütü pozitif ispat ve rasyonel izahlar değil, hakikilik değeri muhataba göre kıymetlenen hazır bulunmuşluklardır. Bu inançları ilkel, komik ve gülünç olarak görmek kabaca bir anakronizm olmalıdır. Bu yüzden İsa (as)'ın mitsel muamma kişiliği, kendisinden sonra farklı Hristiyan mezhepleri ve dinlerde teolojinin konu başlığı içerisinde spekülâtif şekilde yorumlansa da çağdaşları için gayet ciddi toplumsal bir beklentiye hitap eder ve büyük bir heyecanı barındırır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Kürşat Haldun. "Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması". *İLTED* 45 (2016): 81-107.
- Aslan, Reza. *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*. Çeviren Nalan Tümay. İstanbul: Okuyan, 2014.
- Aydın, Mahmut. "İsa'ya Ne Oldu?". *Milel ve Nihal* 7/2 (2004): 95-125.
- Barnett, P. W. "The Jewish Sign Prophets". *The Historical Jesus in Recent Research* içinde, ed. James D. G. Dunn ve Scot McKnight, 444-462. Indiana: Eisenbrauns, 2005.
- Bayraktar, Zeki. "Potential Autofertility in True Hermaphrodites". *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine* 31/4 (2018): 542-547.
- Benagiano, Giuseppe ve Bruno Dallapiccola. "Can Modern Biology Interpret the Mystery of the Birth of Christ?". *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine* 28/2 (2014): 240-244.
- Bolen, Jean Shinoda. *Goddesses in Everywoman: Powerful Archetypes in Woman's Lives*. HarperCollinsebooks, e-book.
- Bond, Helen K. *The Historical Jesus*. London: T and T Clark, 2012.
- Borg, Marc. "The Currency of The Term 'Zealot'". *The Journal of Theological Studies* 22/2 (1971): 504-512.
- Budin, Stephanie Lynn. *The Myth of Sacred Prostitution in Antiquity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Campbell, Joseph. *Batı Mitolojisi: Tanrının Maskeleri*. Çeviren Kudret Emiroğlu. Ankara: İmge Kitabevi, 1995.
- . *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton: Princeton University Press, 2004.
- Cohn-Sherbok, Dan ve Lavinia. *Yahudiliğin Kısa Tarihi*. Çeviren Bilal Baş. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihi: inançlar ve ibadetlerin morfolojisi*. Çeviren Mustafa Ünal. Konya: Serhat Kitabevi, 2005.
- . *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Kabalıcı, 2003.
- Evans, Craig A. *Encyclopedia of the Historical Jesus*. London: Routledge, 2008.
- Evans, Craig A. "Josephus on John the Baptist and Other Jewish Prophets of Deliverance". *The Historical Jesus in Context* içinde, ed. Amy-Jill Levine, 55-63. Princeton: Princeton University Press, 2004.
- Fidan, Maksude Kurt. "Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e Kadının Mitolojik Öyküsü". *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı IV* 927-944.
- Frankl, George. *Batı Uygarlığı: Ütopya ve Trajedi*. Çeviren Yusuf Kaplan. İstanbul: Açılım Kitap, 2003.
- Gowan, Donald E. *Eschatology in the Old Testament*. London: T & T Clark, 2006.
- Irmak, M. Kemal. "Embryological basis of the virgin birth of Jesus." *Journal of Experimental and Integrative Medicine* 2/4 (2014): 143-146.
- Irmak, M. Kemal. "Theoretical Postulation of the Embryological Basis of the Virgin Birth and Role of Embryonic Stem Cells Localized Out of the Embryo." *Human Fetal Growth and Development* içinde, ed. Niranjana Bhattacharya ve Phillip G. Stubblefield, 223-229. Cham: Springer, 2016.
- Larson, Jennifer. *Greek and Roman Sexualities: A Source Book*. London: Bloomsbury, 2012.
- Meyer, Ben F. "The Judgment and Salvation of Israel." *The Historical Jesus in Recent Research* içinde, ed. James D. G. Dunn ve Scot McKnight, 426-444. Indiana: Eisenbrauns, 2005.
- Miklós Kószegehy, "The Female Body in Israel and Judah before the Exile." *Religion and Female Body in Ancient Judaism and Its Environments* içinde, ed. Géza G. Xeravits, 43-54. Berlin: De Gruyter, 2015.

Öztürk, Mustafa. *Kıssaların Dili*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.

Rigoglioso, Marguerite. *The Cult of Divine Birth in Ancient Greece*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Ruether, Rosemary Radford. *Goddess and the Divine Feminine*. London: University of California Press, 2005.

Smith, Wilfred Cantwell. "The True Meaning of Scripture: An Empirical Historian's Nonreductionist Interpretation." *International Journal of Middle East Studies* 11/4 (1980): 487-505.

Staples, Ariadne. *From Good Goddess to Vestal Virgins: Sex and Category in Roman Religion*. London: Routledge, 1998.

Stuhlmacher, Peter. "The Messianic Son of Man: Jesus' Claim to Deity." *The Historical Jesus in Recent Research* içinde, ed. James D. G. Dunn ve Scot McKnight, 325-347. Indiana: Eisenbrauns, 2005.

Talbert, Charles H. "Miraculous Conceptions and Births in Mediterranean Antiquity." *The Historical Jesus in Context* içinde, ed. Amy-Jill Levine, 161-170. Princeton: Princeton University Press, 2004.

Topkaya, Ahmet. *Tarihin Sonbaharı: Kültürden Dine Meryem ve İsa*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2016.

Yolcu, Mehmet Ali. "Babasız Gebelik Mitleri Bağlamında Türk Mitolojisinde Gök-Yer Dikotomisi ve Ana Tanrıça Kültürünün İzleri." *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2014): 70-92.

ABSTRACT**A Religiously Pragmatic Approach to Historical Jesus in the Context of the 1th Century Beliefs of the Jews on Virginity and Messiah**

Historical Jesus and his mythical character are the controversial issues, which is because the topics have been considered by the contemporary concerns of the interpreters. The political conflicts among the early Christian churches on the nature of him, which were directed by the state making processes in the medieval Europe and the Roman Empire, affected the content of the debate and the issue of how to approach his mythical character and his miraculous life in order to truly understand his message. The latter depends on the more relevant argumentation of the scientific religion of the 20th century, aiming to discredit the idea of the groundless contradiction between religion and natural sciences, which led them to provide strong interpretation on his mythical character that began with his birth through the scientific explanations. It can be possible to find the several examples among the Christian and Muslim theologians that make systematic considerations of such an explanation through the passages of the Holy books, Quran and the Bible. However, looking at the two approaches mainly based on the contemporary concerns of the interpreters, the historical context of Jesus in the first century cultural geography of the region seems to be ignored. We assume that, without the eschatology of the Old Testament and the religious syncretism in the eastern part of the Roman Empire, understanding the myth of virgin birth and miraculous character of the expected Jewish King, the Messiah, is problematic as well as directed by the out of contextual materials. The Seleucid and the following Roman rule over the region led the Jewish population to have militarily mobilized identity, basing the idea of the resurrection of the kingdom of David, about which the ongoing prophecies of the prophets in the recent centuries had been very popular in the Jewish society. The idea disclosed the very fundamental requirement of fighting against the Roman rule in order to realize the word of the God for his chosen people in the earth, and was experienced by the several failed attempts that caused the very harsh reactions of the empire. Such a mobilized identity of the Jews, scattered in the countryside and inflamed through the different sectarian groups, led the radicalization of the belief on the expected Jewish king, the Messiah, which was later combined with the beliefs on the virgin goddess and her savior baby, the son of the Heaven. Eschatological narratives of the Old Testament, described mostly with the fall of the Jerusalem, and such a religious syncretism were the main components shaping the political activities of different groups, which also provided them with the public legitimation, especially in the countryside. Jesus, gathering mostly the essential parts of the prophecies upon himself, appeared as a political figure in the Jewish society with his character. His miraculous birth and portents that the Jewish society in the first century wondered proves his religiously legitimated mission. In this short paper, we try to approach to historical Jesus, without depending our contemporary concerns, by interpreting his mythical character in the first century cultural geography of the region. By doing so, considered the phenomenological function of the virgin birth, showing the same experiences in the different religions and societies, we focus on the social effects of parallel mythical conceptions on the Jewish religious mind, Therefore, hoping to take a chance to contextualize an actual value of a popular belief in the process of political mobilization.

Keywords: Historical Jesus, Messiah, Virginity, Goddess, Jewish Society.